

KARAMANLICADA i/e MESELESİ
CASE OF i/e IN CARAMANIAN LANGUAGE

Hayrullah KAHYA*
Mustafa KILIÇARSLAN**

Özet

Karamanlılar Anadolu'daki Türkçe konuşan ve yazılarında Yunan alfabesini kullanan Ortodoks Hristiyanlardı. Özellikle Anadolu'da (Karaman, Konya, Kayseri, Isparta, Burdur, Aydın ve Karadeniz vb.), İstanbul, Suriye ve Balkanlarda yaşadılar. Karamanlılar aslında 11. yüzyılda Anadolu'da, özellikle Toros dağlarına Bizans tarafından yerleştirilen askerlerdi. Bunlar Bizans ordusunda paralı asker olan Türk (bilhassa Peçenek ve Kuman Türkleri) boyları idi. Daha sonra zamanla Ortodoks Hristiyan inancını benimsediler. Şu anda çoğu 1923'deki nüfus mübadelesinden beri Yunanistan'da yaşamaktadır.

Bu çalışmada Karamanlıcada i/e meselesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karamanlılar, Karamanlıca, Türk dili, i/e meselesi

Abstract

Caramanians were Orthodox Christian in Anatolia. They used to both speak Turkish and use Greek alphabet in their texts. They particularly lived in Anatolia, for instance; in Karaman, Konya, Kayseri, Isparta, Burdur, Aydın, Black Sea area. In addition, Istanbul, Syria and the Balkans etc. Although they were Turkish (particularly Pechenek, Kuman Turks), they were managed by Byzantion as paid soldiers in Anatolian area in 11. century, especially in the Toros Mountains and after that time, they began to adopt Orthodox Christian. Now, They have lived in Greece since the population replacement in 1923.

In this study, we concerned on case of i/e in Caramanian Language.

Key Words: Caramanians, Caramanian language, Turkish, case of i/e

0. Giriş

Ortodoks Hristiyanların Türkçe konuşanlarına Karamanlı, bunların konuştuğu dile de Karamanlıca denmektedir. Bunların âdet, gelenek ve görenekleri Türktür. Tarih boyunca Anadolu'nun özellikle iç ve güney kesimleri ile Karadeniz bölgesi, Kıbrıs, Ortadoğu, Balkanlar ve Kırım'da yaşamışlardır (Eckmann 1988: 89).

Karamanlıların etnik kökenleri tartışmalı bir konudur. Bu konuda temelde iki görüş vardır: Birinci görüşe göre Karamanlılar Rum asıllı idiler. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinden sonra hakim unsur karşısında Batı Anadolu'da Rumca konuşan gruplardan uzakta olan bir kısım Rumlar Türkleştiler (Balta 1990: 18, Balta 1998: 4). İkinci görüşe göre Karamanlılar 11. yüzyılda Bizans ordusunda paralı asker olan çalışan bazı Türk boylarının torunlarıdır. Bu Türk boyları dillerini kaybetmediler ancak zamanla

---

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Hıristiyanlaştılar (Eröz 1983: 3; Güler 2000: 21; Anzerlioğlu 2003: 136; Kahya 2008a: 133). Birçok araştırmacı ikinci görüşü savunmaktadır. Osmanlı'da Ortodoks Hıristiyan Türklerin varlığının yanında Ortodoks Hıristiyan Araplar, Arnavutlar, Bulgarlar, Sırlar, Yunanlar ve başka milletten insanların da bulunması (Cin 2007: dipnot 6) konumuz açısından manidardır.

Karamanlılar ise kendilerini ne Türk ne de Rum olarak tanımlamışlardır. Karamanlılar kendilerine Karamanlı da demiyorlardı. Adları Karaman kitaplarında genellikle "Anadolu Hıristiyanları", "Anadolu Ortodoks Hıristiyanları", "Yunan dilini bilmeyen Anadolu Hıristiyanları" veya sadece "Anadolu" vb. olarak geçiyor ve bunların konuştuğu dil "Türkçe", "berrak Türkçe", "Türk dili", "ortak Türk dili", "düzgün Türk dili" vb. olarak adlandırılıyordu (Eckmann 1991: 21).

"Karamanlı" terimi aslında İç Anadolu'da, Karaman bölgesinde yaşayan sakinler için kullanılan bir kelime iken ilginç bir şekilde anlam kaymasına uğrayarak Anadolu'daki Hıristiyanlara verilen genel bir ad halini almıştır (Balta 1998: dipnot 2).

Osmanlı Devleti'nde kişiler, içinde doğduğu topluluğun ruhanî, malî ve idarî otoritesine bağlı olarak yaşar, ancak din değiştirirse bu kompartıman değişirdi (Ortaylı 2001: 10). Çünkü Osmanlılarda fertler milliyet ve ırk ayırımına göre değil, din farklılığına göre değerlendirilirdi (Özcan 2001: 49). Yani Osmanlılarda "din birliği" esası hükmettiği için içerdeki Hıristiyan Türkler, millî aileye yabancı kalmışlar ve Rum topluluğu ile birlikte değerlendirilmişlerdir (Baykurt 1932: 19). Bu yüzden Karamanlılar İstanbul'daki Rum Ortodoks kilisesinin idaresi altında sayılmaktaydılar. Müslüman Türkler bundan dolayı onlarla ilgilenmediler. Buna karşın Yunanlılar da Türkçe konuşmalarından dolayı Karamanlıları küçük görmüşlerdir. Onlara göre Karamanlılar Anadolu yarım Hıristiyandır, Yunan adına layık değildir, kara dinlidir. Bu yüzden hiçbir zaman gerçek bir Ortodoks Hıristiyan olamazlar (Balta 1998: dipnot 2).

Ortaylı'nın "Karamanlı Rum dediğimiz Hıristiyan Türkmenleri" olarak nitelediği Karamanlılar, mübadeleden sonra gitmek zorunda kaldıkları yerlerde sıkıntılı ve zor bir hayata başladılar. Bunların ülkemizden ayrılmaları Türkiye'nin o zamanki ekonomisine zarar verdiğiinden bu durum ülkemiz için de kötü sonuçlar doğurmuştur (Ortaylı 2008). Çünkü bunların birçoğu sanat ve meslek sahibi kişilerdi.

1923-1924'teki nüfus mübadelesi ile o zaman yaklaşık 100.000 kişi oldukları tahmin edilen (Yağcıoğlu 2008) Anadolu'daki Karamanlılar, dinlerinden dolayı Rum milletine dahil edilmiş ve Yunanistan'a gönderilmişlerdir. Sayıları tam olarak bilinmemekte ise de -mübadeleden sonraki yıllarda bir milyon civarında oldukları (Eckmann 1988: 89) tahmin edildiğine göre şimdi- birkaç milyon oldukları tahmin edilebilir (Kahya 2008b: 370). Şu anda çoğu Yunanistan'ın değişik şehirlerinde yaşamaktadır.

Yunanistan'daki ikinci kuşak Karamanlılar arasında Türkçe konuşabilenlerin olduğu, üçüncü kuşaktakiler arasında da Türkçeyi anlayabilenlerin bulunduğu son yıllarda yapılan bir araştırma ile ortaya konmuştur (Anzerlioğlu 2003: 138 vd.).

Karamanlı Türkçesinin yazılı metinlerine ilk olarak İstanbul'un fethinden sonra rastlanmaktadır. Yunan harfleri ile basılan ilk Türkçe metin, *Gennadios İtikatnamesi* olarak bilinen metindir (Özdem 1938). Eldeki ilk Karamanlıca basılı kitap ise 1584 tarihli *Gülizar-ı İman-ı Mesihî* adlı bir din kitabıdır. Bundan sonra 1935 yılına kadar İstanbul, Atina, Venedik ve Kıbrıs gibi yerlerde yüzlerce Karamanlıca kitap yayımlanmıştır.¹ Bu kitapların bugün itibarıyla bilinen sayıları 750 civarındadır (Balta 1998: 5). Bu kitapların çoğu dini içerikli ve Yunancadan tercümedir.² Bunlar klâsik Osmanlı Türkçesi ile değil, mahallî Karamanlı ağzı ile yazılmıştır (Eckmann 1988: 89-90; Tekin 1997: 107-108; Eyice 1962: 373; Kahya 2003: 214 vd.). Ancak bunların aralarında az çok dil farklılıklarının bulunduğu da bir gerçektir. Nitekim Eckmann bu kitapları kendi aralarında genel bir tasnife tabi tutmuştur (1950: 168). İncelenen kimi eserlerin dil özellikleri de bunu kanıtlamaktadır. Örneğin, bu çalışmanın konusu içinde yer alan *Yeñi Hazne* adlı kitapta çoklukla geçen bir zarf-fiil ekinin bazı Karamanlıca kitaplarda hiç geçmediği, bu ekin -araştırıldığı kadarıyla- sadece Rize ili ağızlarında bulunduğu ortaya konmuştur (Kahya 2009).

¹ Karaman Edebiyatı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. ECKMANN, Janos. "Karaman Edebiyatı". (haz. Halil Açıkgöz). *Türk Dünyası Edebiyatı I*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul, 1991. 20-38.

² Karamanlıca kitapların bibliyografyası ve nitelikleri ile ilgili sayılar için bk. BALTA, Evangelia. "Karamanlıca Kitapların Dönemlere Göre İncelenmesi ve Konularına Göre Sınıflandırılması", *Müteferrika*, 13, 1998. 1-7.

Karamanlı ağzı hakkında ülkemizde 1950'li yıllarda Janos Eckmann'ın yaptığı çalışmalardan sonra son yıllarda uluslar arası düzeyde sempozyumlar düzenlenmiş, bazı dergilerde akademik çalışmalar yayımlanmaya başlamıştır. Böylece Karamanlı ağzı hakkındaki bilgiler artmaya başlamıştır.

Yunanistan'daki Karamanlıların Türkiye'de doğmuş oldukları yörelere zaman zaman ziyaret maksadıyla gelmeleri ulusal gazete ve dergilerde haber olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum iki topluluk arasındaki ilişkilerin gelişmesini sağlaması açısından önem arz etmektedir.

1. Türkçede i/e Meselesi

Ses değişimleri Türkçenin en eski dönemlerinden beri var olagelmiş fonetik bir olaydır. Bu ses değişimlerinin arasında en çok karşılaşılan ise *i* < *e* ve *e* < *i* değişmesidir. O yüzden Türkçedeki i/e meselesi yüz yıldan fazla bir süredir araştırmacıların ilgisini çekmiş ve onları bu konuda araştırmalar yapmaya itmiştir (Duman 2008: 41).

Türkçenin her döneminde karşımıza çıkan i/e değişimi Eski Türkçe döneminde seyrek (Gabain 2007: 37). Karahanlı metinlerinde de bu değişime rastlamak mümkündür: *yi-* < *ye-*, *yine* < *yene* gibi (Hacıeminoğlu 1996: 3). Seyf-i Sarâyî'nin *Gülistân Tercümesi*'nde kesin bir hüküm vermek zorsa da metinde *e/i* değişiminin *i* tarafına temayül gösterdiği görülmektedir: *il* < *el*, *iki* < *eki*, *irte* < *erte* gibi (Karamanlıoğlu 1989: XLIV). Kutb'un *Husrev ü Şirin*'indeki temayül de belirgin bir şekilde *i* tarafındadır: *ir-* < *er-*, *iv* < *ev*, *birü* < *berü* gibi (Hacıeminoğlu 2000: 9). Karahanlıcada ilk hecede bulunan *e* sesi Harezmi Türkçesinde de muhafaza edilmiş, fakat *Nehcü'l-ferâdis* gibi hareketli metinlerden itibaren (14. yüzyıl) farklılaşmaya başlamıştır. Çağatayca döneminde ise imlâ tamamen *i*'ye dönmüşse de bu sesin Çağataycada çağdaş lehçelerdeki gibi *é* şeklinde seslendirilmiş olduğu düşünülebilir (Eckmann 2003: 32). Anadolu ağzlarının bazılarında *é*, bazılarında ise *i* olarak görülen bu ses değişimi Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *i* tarafındadır: *di-* < *de-*, *girü* < *gerü*, *irden* < *erkenden* gibi (Timurtaş 2003: 415). Osmanlı Türkçesi döneminde imlâ kalıplaşmış olduğundan bu dönemde i/e meselesi hakkında kesin bir hüküm vermek zordur. Ancak Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru Eski Anadolu Türkçesindeki *i*'lerin *e*'lere dönüşmeye başladığı varsayılabilir (Ergin 1997: 80). Türkiye Türkçesi yazı dilinde i/e meselesi İstanbul ağzının etkisiyle *e* tarafındadır (Ergin 1997: 57).

Burada şunu da belirtmek gerekir ki Türkçenin her döneminde i/e değişiminin karşılıklı ve yan yana olduğu bilinmektedir (Ergin 1997: 79). Bu yüzden i/e meselesinde herhangi bir döneme ait tam anlamıyla düzenli bir eğilimden söz etmek mümkün değildir.

1.1. Karamanlı Türkçesinde i/e Meselesi³

Eckmann, Karamanlıca sekiz kitap üzerinde yapmış olduğu dil incelemesinde “*de-*, *işit-*, *et-*, *gece*, *gine*, *git-*, *giy-*, *ver-*” kelimelerinin hem *e*'li hem de *i*'li şekillerine örnekler vermiştir. Ayrıca Türkiye Türkçesinde *e* ile yazılan kelimelerin bu metinlerde de genellikle *e* ile yazıldığını belirtir: *beş*, *erkek*, *geç-*, *ye-gibi*. Bunun yanında birçok yabancı kelimelerin ilk hecelerindeki *i*'ler metinlerde *e*'ye dönmüştür (1950: 173-175).

Karamanlıca *Yeñi Hazne* (Venedik 1756) adlı Karamanlıca bir kitabın ses bilgisi üzerinde yapılan bir çalışmada da incelenen metnin *e* tarafında olduğu belirtilmiştir (Kahya 2008b: 379).

Bu çalışmada farklı tarihlerde basılmış dört Karamanlıca kitapta⁴ geçen i/e değişimine uğrayan kelimeler listelenecektir. Böylece Karamanlı ağzında i/e meselesinin durumu daha açık bir biçimde ortaya konmaya çalışılacaktır.

³ Karamanlıcada *kapalı e* (*é*) meselesi hakkında ayrı bir çalışma yapılması düşünüldüğünden bu çalışmada *kapalı e* (*é*) meselesine temas edilmemiştir.

1.1.1. Yeñi Hazne (Venedik 1756)

Adalialı Serafim Yeromonahos tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitap Kayserili Hacı Devletoğlu Avraam ve Yosif adlı iki kardeşin Anadolu'daki Ortodoks Hristiyanların faydalanmaları için kitabın basım masraflarını üstlenmeleriyle Venedikte basılmıştır. Yirmi üç bölüme ayrılan kitabın her bölümünde Hristiyan din adamları hakkında bilgi verildikten sonra onların din ve ahlak konusundaki öğütleri nakledilmektedir.⁵

1.1.1.1. Türkçe Kelimeler⁶

de-: derimki 14/1, dediki 30/3, desinlerki 85/9, deiver 165/6, dediki 202/1, derlerki 211/8, demek 263/8, deeceklerini 270/3, dediki 306/11, derler 331/37, derler360/1.

ertes: ertes 164/17, 303/22.

er-: erilmiz 359/31.

erkek: erkek 196/22.

eşik: işiği 17/18.

in-: endiki 331/26, enesin333/27.

et-: ettiği 4/2, hücum ettiler 165/22, tefsir edesinizki 165/37, murat ettiki 196/30, ikrar ederler 236/14, eyliği edüp 256/12, niaz ederleridiki 316/9, yemin etmese 360/9, bean ider2/10, idelüm 61/12, hekimlik etmek 64/6, delalet itmek 64/7, feryad iderek 164/29, teknil idelüm 204/29, nasihat ideridi 206/26, teknil ideriz 247/7, met iderim 275/5, vaz ideridiki 302/14, meşk idesin 332/35, ikrar iderlerki 339/11.

gece: gece 283/1, gece332/11.

gel-: gildi 220/7, geldiler 222/23, gelirleridi 265/2, gelelim 356/1.

git-: getti 205/27, getsinler 253/28, getmeye 262/32, getireyim 275/17, getti 321/3, gideriken 333/26, gideriken334/8.

giy-: geyilmiz 40/2, geyiniorum 82/2, geyinecekler 336/17, geyiniridi 262/34, geyinip 341/37.

şimdi: imdi 2/7, 14/1, 187/7, şimdi 5/16, şimdi 359/17.

işit-: eşitesinizki 14/10, 65/32, eşitmesine 85/7, eşitenler 203/19, eşidildiki 306/6, eşitesinizki 341/4.

iyi: eyi 5/11, eyü16/7, eyi 70/29, eyi 356/23.

iyilik: eyilik 5/22, eyiliğe 211/29, eyilik 247/10, eyilik etmiş 315/15.

kendi: kendi 84/15, kendinden 203/9, kendini 222/33, kindi:415/8.

yine: gine 7/9, 13/15, 64/16, 70/29.

nice: niceki 2/9, nicesine 14/9, nicesine 77/12, niceki 186/27, niceki 260/4.

niçin: niçün 262/8, niçün 201/37.

ver-: verdi 2/4, verelüm 30/7, ver 187/2, verip 241/7, verilmesi 257/3, verici 334/10, vermek 359/33.

yedi: yedi 328/20, yedi 331/22, 353/7.

⁴ Çalışmada incelenen eserler şunlardır: YH: Yeñi Hazne (Venedik 1756), İM: İspat-ı Mesihîye (İstanbul 1857), MYT: Mükemmel Yerüsalim Tarihi (İstanbul 1903), SN: Salname (İstanbul 1913). Verilen örneklerde incelenen eserlerdeki imlâ özellikleri aynen korunmuştur. Bu örneklerden sonra gelen ilk sayı sayfa, ikinci sayı ise satır numarasıdır.

⁵ Bu kitap ve dil özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. KAHYA, Hayrullah. "Karamanlıca Bir Eser: Yeñi Hazne ve Dil Özellikleri (İmlâ Özellikleri ve Ses Bilgisi)", *Turkish Studies / International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 3 / 6. Fall 2008. 367-408.

⁶ Çalışmanın bu bölümünde eser hakkında daha önce Kahya (2008b) tarafından yapılmış çalışmadan yararlanılmakla birlikte eser, yeniden gözden geçirilmiş ve çalışmaya yeni örnekler eklenmiştir.

ye-: yemek 257/8, yeyimki 267/7, yeyecektir 336/26, yerleridi 254/2, yemesinler 307/21, yeyemediler 320/1.

yer: yer 27/27, yerde 80/4, yerde 221/17, yerleri 248/5, yere 278/6, yirine 333/29, yerden 366/8,

yıka-: yeyikamayasın 259/18, yeyikasın 259/9.

1.1.1.2. Alıntı Kelimeler

bikr: bekri 358/18, bekrilik 411/4.

bî-namaz: beyinamazlık 417/5.

cep: cip 276/36.

cemeat: cemiati 301/7, cemiati 330/6, cemeat 331/5.

cevahir: cevaer 9/11.

fenalık: finalık 409/1.

feryat: fıryat 18/9.

itikat: ehtigat 417/7.

eza: iza 24/6.

hiç: heç 409/5.

hekmet: hekmet 13/17, 84/15, hekmetine 197/19, hekmetini 203/19, hekmetlerini 250/29, hekmetlerini 316/1.

ihtişamlı: ehtişamlı 13/2, ehtişamlı 47/2, ehtişamlı 315/2.

ihtiyaç: ehtiaçtırlar 301/26.

ihtiyat: ihtiyatla 325/20, 339/2.

ilim: elminin 277/22.

mesepsizlik: misepsizlik 413/3.

millet: mellettir 352/31.

miras: meres 7/34.

münasebetsiz: minasibetsiz 262/20.

rica: reca edüp 14/26, rica ederleridi 241/26, ricalarını 250/2.

salih: saleh 297/25.

semavi: simavi 1/12, 322/15.

şehir: şehirleri 278/26, şehere 300/6, şehirler 352/7.

viran: veran 20/6, veran etsinler 223/1, veran edeceğim 250/4, veran oldu 278/26.

yani: yane 1/22, 276/1, 279/8, 355/5.

1.1.2. İspat-ı Mesihiye (İstanbul 1857)

Yahudi bir din âlimi iken daha sonra Hristiyanlığı benimseyen Neofitos Hieromonahos tarafından Ulahça yazılmıştır. 1834 yılında Rumcaya çevrilmiştir. Kayserinin Endirlik köyünde öğretmen olan Yoanis Yorgiadis tarafından da Karamanlı Türkçesine çevrilmiştir. Kitap 1858 yılında ikinci baskısını yapmıştır.

Kitapta Yahudilerin Hristiyanların birinci düşmanı oldukları, dalalet bataklığında boğuldukları kutsal kitaplardan alıntılar yapılarak anlatılmaya çalışılmıştır.⁷

1.1.2.1. Türkçe Kelimeler

de-: deyerek 5/27, dedi 14/10, deyor 16/15, deyerek 23/1, deyor 24/23, deyorise 26/18, deyor 71/9, deyor 78/3, dediği 81/2, deyor, 92/9, demeyi 100/1, deyecekler 123/6, dediler 131/1, dedi 144/2, derim 151/7, deyesin 157/22, der 169/5, dimektir 21/24, 170/5, dirki 76/9, dimektir 158/16, dimektir 170/5.

et: murad ider 5/18, yardım itmese 7/3, ispat ider 9/6, şüphe itdiklerinden 26/11, ikrar iderler 71/2, bent itmek 78/5, bean idior 91/1, teftiş idin 96/3, kabul idecekler 103/20, helas itmek 137/1, teacüp idiniz 152/15, vasfını etdim 17/2, teknil ederler 140/4, bean etdi 76/3, hizmet etdiğinde 80/21, teftiş edelim 97/6, bean ettimise 104/21, kıyas etmeyesiniz 106/10, ah ederek 119/9, helas edecek 124/4, şamata edecek 130/7, murat etdim 145/9, kabul etdik 150/4, icra etmekliğe 174/2.

erkek: erkek 160/10

geri: geriye 22/19.

gerçek: gerçekte 131/5.

şimdi: imdi 12/1, 23/5, 76/13, 118/2, 157/11.

in-: enecek 20/3, endiğini 79/14, inecek 128/18, indi 145/7, eneceksin 149/20, endi 155/7.

ertesi: pazar irtesi 22/26, cuma ertesi 140/19, pazar ertesinde 145/17.

işit-: eşitdi 5/31, eşiderek 16/17, eşidin 68/20, eşitmeyile 79/9, eşitmeyilen 88/1, eşitmeye 107/33, eşitmenin 128/17, eşit 161/6, işidildi 124/12, işid 142/1, işit 126/9, işid 142/1, işidildi 145/6.

iyi: eyi 11/25, eylik 19/1, eyi 25/23, eyi 56/8, eyi 69/17, eyiyidi 101/22, eyi 102/1, eyi 107/33, eyi 140/9, eyi 152/2, eyi 163/1, eyi 177/12.

iyilik: eylik 116/4.

gece: gice13/1, gecede 22/5, gice 65/21, gice 151/14, gece 157/15, gecede 119/5, gece 126/16, gece 128/2.

getir-: getirmiyor 77/10, getirme 97/16.

git-: gettikten 177/2.

giy-: giydirdi 32/20, 44/17, geydirdiler 120/9, giyinmişidi 120/11, geydirdiler 122/3, geydi 158/2, geymesinler 179/12.

kendi: kendi14/21.

niçin: niçin 12/10, niçün 162/3, niçün 179/3.

nice: nece 18/23, neçeler 99/1, niceki 155/10, niceki 158/1.

ver-: viriyor 11/19, haber virir 18/18, virirler 26/12, viriyor 44/15, hüküm virdi 73/7, virecek 80/3, virmediler 151/6, filiz verecek 89/11, haber vermeye 97/13, karşılık vereceğim 107/12, verirsinis 115/1, verecek 130/2, vereyim 144/8, vermezleridi 162/4.

yedi: yedi 7/12, yedi 115/2, yedinci 138/1, yedinci 146/1, yedinci 173/1,

⁷ Eser üzerinde ayrıntılı bilgi için bk. KAHYA, Hayrullah. Grek Harfli Osmanlı Türkçesi Bir Eser: İspat-ı Mesihîye Üzerinde Dil İncelemesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ye-: yemeyin 12/7, yeyen 25/17, yeyicilikleri 26/2, yeye 73/13, yeyecek 77/25, yedikten 118/21, yemeği 157/19, yeseniz 176/2.

yer: yerde 8/5, yer 77/19, yer 104/6, yeri 115/2.

yıkan-: yeykanması 118/15.

yirmi: yigirmi 142/11, 170/14, 176/17.

1.1.2.2. Alıntı Kelimeler

bikir: bikir 50/24 , bikir 129/8, bikirin 155/20.

bî-namus: beynamusluklar 100/15, binamuslar 101/12, binamuslar 107/4, biynamusluk 139/7.

cehennem: cehindemin 11/16, cehindeme 79/17, cehimde 128/9.

heybetli: hıybetli 72/25.

ihtiyaç: ehtaçımız 97/5, ihtiaç 167/2.

ihthiyar: ehtiyarlarılan 120/5, ehdiyarlar 135/1.

feryat: firyat 98/9, firyat 132/1, firyat 143/3.

itibar: ehtibar 101/15.

itikat: eytikat 116/12.

hiç: heç 149/3, heç 152/9, hiç 159/11.

hikmet: hekmet117/11.

hesap: hisaplanır 7/16, hisapsızdır 92/2.

keşke: kaşki 107/19, kişke 175/17.

miras: mirasçilerine 9/33.

mülayim: milayimdir 24/4.

rica: recam 69/15, rica ederim 107/16,

şehir: şeheri 81/12, şehirlerin 152/4.

tez: tez 14/7.

yani: yane 8/1, 25/10, 93/3, 75/2, 92/12, 107/27, 139/11, 148/1, yani 9/3, 20/9.

1.1.3. Mükemmel Yerusolim Tarihi (İstanbul 1903)

Müellifi Savaş Alagözoğlu'dur. Kitap 1903 yılında İstanbul'da basılmıştır. Kudüs'ün tarihi ve hristiyanlar için önemi, bölgenin genel coğrafi özellikleri ile o bölgede görev yapmış papazlar ve Kudüs'te yapılmış olan savaşlar hakkında bilgileri içermektedir.⁸

⁸ Bu eser üzerinde iki yüksek lisans tezi yapılmıştır: KILIÇARSLAN, Mustafa. Grek Harfli Türkçe Mükemmel Yerusolim Tarihi (1-211. sayfalar arası) Adlı Eserdeki Araçça-Farsça Kelimeler, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; ŞİRİN, Husrev. Grek Harfli Türkçe Yerusolim Tarihi Adlı Eserdeki Türkçe Kelimeler, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

1.1.3.1. Türkçe Kelimeler

de-: deyor 13/29, deyorki 34/3, deyorsada 48/11, derler 53/22, dedikleri 76/11, dediğinde 61/22, deyerek 90/14, deyor 251/10, dedi 355/19.

et-: ziyaret edenlerin 4/12, hükm edüpde 127/7, mekruh etmek 110/14, kabul edemeyorlar 46/7, icra edilen 57/11, hükümet etmiştir 65/29, arz itdiğimde 5/21, neşr idecegimi 1/8, hizmet itmeyi 5/23, reca iderim 6/9, temaşa itmek 10/27, şifa itdiği 26/1, reca idüp 38/2, terk itmişler 42/6, takdis itmiş 60/3.

erken: irkenden 38/15.

ertes: irtesi 89/14, irtesi 134/13, irtesi 149/15, irtesi 39/20, ertesiyi257/2, 390/21.

erkek: erkek 68/11, 71/26, 83/28, 108/4, 145/3, 194/26, 218/21, 289/19, 322/25, 398/7.

in- : enilir 36/8, enilirki 365/1, enüp 57/17, inilir376/24.

gece: gice 38/6, giceleyin 148/6, gice 203/13, giceleyin107/16, gece139/26.

geri: geri 93/9, geri 126/8.

giyin- : geyinir 88/26, 130/14, geyinerek 133/13, geyünüp 119/12, giynerek 157/12, giydürüp 157/26, giydirek 210/11.

git-: gederek 110/10, 118/6.

iyi: eyü 13/18, 15/3, eyi 48/23, 74/20, 134/7, 179/23, 199/14, 216/18, 353/21, iyi,194/8, 170/15.

iyilik: eyliğı 43/13.

geç-: geçmeyorsada14/27, geçmeyor365/18.

gecik-: gicikmesindeki1/9.

ver-: malumat vir- 58/13, kuvvet vir- 83/19, cesaret vir- 185/18, sebep ver- 72/19, karar ver-81/5, 162/21, 201/6, cesaret ver- 93/4, ver- 106/4, yemin ver- 132/20, imtiaz ver- 233/3, hitam ver-275/5, verilmeyor 347/28.

yeni: yeni 3/22, 5/26, yenilerden 50/20, yeniden 124/6, 187/25, yeni 236/17, 305/3, 324/12, yini 29/21.

yer: yer 4/1,9/3, 57/8, 63/13, 69/28, 101/9, 141/2, 296/27, 366/8.

yetiş- : yitişen 62/12.

ye- : yeyicek 220/15, yeyeyim 60/12, yeyeyim 62/10, yeyin 222/2, yiyeler 15/12, yidiremedikleri 147/27, yiyeler15/12.

yıka- : yekayınca 29/17, 44/10, 67/18, 245/22, yeka-76/5, 29/18, 44/10, 67/18, 245/22.

yirmi : yigirmi 326/16.

1.1.4. Salname (İstanbul 1913)

Kitabın tam adı “Anadolu Rumlarına Mahsus İlmî, Edebi, Fenni, Musavver Salname (2. sene)’dir. Kitabın Nevşehirîlilerin Papa Georgios Cemiyeti tarafından Rum okullarının yararına İstanbul’da neşr edildiğı belirtilmiştir.⁹ Kitapta Karamanlıların yaşadıkları bazı bölgeler hakkında bilgiler verildikten sonra kendileriyle ilgili çeşitli konulara yer verilmiştir.

⁹ Kitabın 1. senesi 1912 yılında, 1913 yılı için yine aynı cemiyet tarafından aynı amaçla İstanbul’da basılmıştır.

1.1.4.1. Türkçe Kelimeler

de-: deyebiliriz 15/18, dediğimiz 25/15, demekden 54/29, demişki 128/29, dediklerine 135/1, dedi151/12, demişki 166/13, deyordı 191/20, denilen 251/8, derler 274/9, dimesi 138/24, dimek 141/21, dinilecek 167/15, dimesi 253/22, dimekle 278/4.

ek-: ekdiğini 66/19.

elverişli: elverişli 119/20.

erkek: erkek 64/24, erkeğin 127/1.

erken: erken 35/5, 101/17, erde 139/13.

ertesi: irtesi 64/5, ertesi 208/3.

et- : arzu itmeliyiz 15/6, ikmal itmek 18/9, vasf itmiş 23/3, terk itmiştir 28/28, müsaade itdi 32/27, tesavvur idior 53/12, zıkr itmek 76/11, ifa ider 92/2, zemm idilerek 100/30, icra idilen 118/5, vefat iden 163/2, intizar ider 183/2, sefer idilmiştir 208/4, tesmie itmiş 235/1, muhafaza ider 251/4, ihrazitdiği 280/1, istila etmemesi 30/19, terennüm ediyorlar 38/17, emr ediyor 39/17, tesir etmeye 42/5, arzu etmez 66/14, tarif edip 100/30, kabul ettiğimiz 126/18, tedkik edelim 134/18, tedvir eder 165/3, ittihaz etmek 185/21, tevellüd etmiştir 213/3, tesmie edilirler 237/15, muavenet eder 251/15, beka eder 275/10.

imdi: imdi 168/35.

in-: endirir 32/5, enmeye 56/30, endiğinde 64/6, enip 93/17.

işit-: eşitti 41/26, eşitmeyormısınız 100/19, eşitmiş 237/32, eşidirdim 256/6.

iyi: iyi 52/28, eyice 56/32, iyi 64/24, eyü 101/19, iyi 119/6, eyice 133/4, iyi 166/22, 191/23, iyi 215/9, iyi 270/1.

gece: gece 18/19, giceleri 213/15, gece 252/23.

git-: gitdiğini 63/16, gider 103/9, gitdim 224/7.

giy-: geyinemez 138/24, geyinmeyi 166/18.

ise: ese 29/4, isede 170/6.

kendi: 20/24, 103/24, 127/9, 181/9, 235/1.

niçin: niçün 15/13, 166/23.

nitekim: nitekim 164/1.

ver-: virilir 20/23, virmiş 24/2, 259/4, virildi 36/5, tesir veriyordu 39/3, şevk veren 42/1, vermiş 64/18, ehemmmiyet vermeyen 127/3, verir 166/16, öğüd vererek 191/20, vermedi 252/1.

ye-: yeye 66/25, yeyeceksiniz 130/26, yesek 191/23, yemek 257/24.

yedi: yedi 33/8, 253/7.

yer: yerine 34/8, yere 63/8, yerin 109/24, yerine 254/5.

1.1.4.2. Alıntı Kelimeler

devlet: divletin 31/5.

ecnebi: icnebi 26/5.

enin: ah-u-ininlerle 99/9.

heyet: hiyeti 163/22, hieti içtimaiye 182/3.

hiç: hiç 56/6, 64/6, 86/4, 276/19.

ihtiyaç: ihtiyacı 168/39.

ihtiyar: ihtiyar 100/1, ihtiarlar 168/18, ehtiyar 237/30, ehtiarların 251/18.

mizah: mezah 172/1.

meyan: miyanda 29/4, miyanda 34/12, miyanında 118/7, miyanında 141/23.

mülayemet: mülayimeti 214/25.

münasebet: minasibete 30/9.

minasip: minasip 215/3.

rica: reca ediyor 39/17, reca ider 102/16.

risale: resaleleri 214/32, risalesi 275/14.

şehir: şehre 63/21, şehrinin 130/9.

yani: yani 168/22, 267/4.

2. Sonuç

Görüldüğü gibi Karamanlıca metinlerde i/e meselesinde kesin bir hüküm vermek zordur. Ancak kitaplarda geçen kelimelerin sayıları ve yüzdeler oranları verilerek genel bir yargıya varılabilir.¹⁰

2.1. Türkçe Kelimelerde

Kitap Adları	toplam kelime sayısı	e'li yazılan kelime sayısı	i'li yazılan kelime sayısı	hem e'li hem de i'li yazılan kelimelerin sayısı	e'li kelimelerin yüzdeler oranı	i'li kelimelerin yüzdeler oranı	hem e'li hem de i'li yazılan kelimelerin yüzdeler oranları
YH	24	14	5	4	58	21	17
İM	24	12	3	9	50	13	38
MYT	22	8	5	9	36	23	41
SN	22	10	7	5	45	32	23
Toplam	92	44	20	27	48	22	29

YN: Yeni Hazne İM: İspat-ı Mesihîye MYT: Mükemmel Yerusalem Tarihi SN: Salname

2.2. Alıntı Kelimelerde

Kitap Adları	toplam kelime sayısı	e'li yazılan kelime sayısı	i'li yazılan kelime sayısı	hem e'li hem de i'li yazılan kelimelerin sayısı	e'li kelimelerin yüzdeler oranı	i'li kelimelerin yüzdeler oranı	hem e'li hem de i'li yazılan kelimelerin yüzdeler oranları
YH	19	12	7	0	63	37	0
İM	18	6	5	7	33	28	39

¹⁰ Aynı metinde birden fazla geçen kelimeler birer kere sayılmışlardır.

MYT	0	0	0	0	0	0	0
SN	17	4	13	0	24	76	0
Toplam	54	22	25	7	41	46	13

YN: Yeñi Hazne İM: İspat-ı Mesihîye MYT: Mükemmel Yerusallim Tarihi SN: Salname

Tablodaki veriler şöyle yorumlanabilir:

1. Karamanlca metinlerdeki Türkçe kelimelerin toplamda % 48 oranı ile *e* tarafında olduğu görülmektedir. *i*'li kelimelerin oranının % 22 olmalarına karşın hem *i*'li hem *e*'li olan kelimelerin oranı % 29'dur. Bu da her iki şekilde söylenebilen kelimelerin yalnızca *i*'li şekilde olan kelimelerden daha fazla olduğunu gösterir.

2. Türkçe kelimelerde *e/i* meselesinde her ne kadar *e* tarafı ağır bassa da hem *e*, hem *i*'li yazılışlarında her zaman görülüyor olması *e/i* meselesinin durağan olmadığını göstermektedir.

2. Türkçe kelimelerde MYT hariç diğer metinlerde *e*'li şekillerin oranı en fazladır. Bunların arasında % 58 ile en yüksek oranlısı YH, % 36 ile en düşüğü MYT'dir. MYT'de *i*'li kelimeleri değil de karışık şekilli kelimelerin % 41 ile en yüksek orana sahip olması dikkati çekmektedir. Bu durum *e/i* meselesi konusunda bu metnin en kararsız durumda olduğunu göstermektedir. Bunun yanında YH'deki karışık şekilli kelimelerin en düşük oranda olması bu metnin *e/i* meselesinde *e*'leşme sürecinin neredeyse tamamladığını akla getirmektedir. Ancak bu metinde *i*'li kelimeler karışık şekilli kelimelerden daha fazladır. Aynı fazlalık SN'de de görülmektedir. Bu durum bu iki metinde *i*'li şekillerin varlığının diğerlerine göre daha baskın olduğunu işaretleri olarak yorumlanabilir.

3. İM'de karışık şekilli olan Türkçe kelimelerin oranı *i*'li kelimelerin oranından daha fazladır. Bu da İM'nin *i*'li şekillerden *e*'li şekillere geçiş sürecinde olduğunu düşündürmektedir.

4. Alıntı kelimelerde toplamda % 46'ya % 41 ile *i*'li kelimelerin fazla olması *e/i* meselesinde alıntı kelimelerin baskın bir eğilimi olmadığını göstermektedir. Bu kelimelerin karışık şekilli olanlarının oranı da Türkçe kelimelerin oranına göre daha düşüktür. Bu durum alıntı kelimelerde tek şekilliliğin yaygın olduğunu bir göstergesidir. Nitekim İM haricinde diğer metinlerde karışık şekilli kelimelere hiç rastlanmaması bu durumu teyit eder.

5. Alıntı kelimelerin metinler bazında oranlarına bakıldığında YH'de *e*'li kelimelerin çok yüksek (% 63), İM'de yaklaşık olarak eşit (%33 ile % 28), SN'de ise *i*'li kelimelerin oranının çok yüksek (% 76) olması Karamanlca metinlerde *e/i* meselesinde alıntı kelimelerde kararsız bir durumun varlığını ifade etmektedir. O yüzden şu an itibariyle Karamanlca alıntı kelimeler konusunda *e/i* meselesinde genel bir yargıya varmak çok zordur. Bu konuda şimdilik söylenebilecek tek şey -yukarıda da söylendiği gibi- alıntı kelimelerin karışık şekillilerinin çok az olduğudur.

KAYNKAÇA

ANZERLİOĞLU, Yonca, (2003), *Karamanlı Ortodoks Türkler*, Phoenix Yayınları, Ankara.

BALTA Evangelia, (1990), "Karamanlca Kitapların Önsözleri", (çev. H. Milas), *Tarih ve Toplum*, S.74, İstanbul, s.18-20.

(1998), "Karamanlca Kitapların Dönemlere Göre İncelenmesi ve Konularına Göre Sınıflandırılması", *Müteferrika*, S.13, s.1-7.

BAYKURT, Cami, (1932), *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*, Sanayiinefise Matbaası, İstanbul.

CİN, Turgay, (2007), Batı Trakya'da Mevcut Müftülükler Sorununa İlişkin Yunanistan Danıştay Kararlarının Tahlili, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.9, S.1, s.65-130.

DUMAN, Musa, (2008), *Makaleler (Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine)*, Kesit Yayınları, İstanbul.

ERGİN, Muharrem, (1997), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

ERÖZ, Mehmet, (1983), *Hristiyanlaşan Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

- GÜLER, Ali, (2000), “Yunanistan’da Etnik Gruplar I: Dil Grupları”, *Avrasya Dosyası*, s.12-21, Ankara.
- ECKMANN, Janos, (1950), “Anadolu Karamanlı Ağzlarına Ait Araştırmalar I: Phonetica, *AÜDTCFD*, c.8, s. 165-200, Ankara.
- _____ (1988), “Karamanlıca’da Birkaç Gerindium Terkibi”, (çev. Müjdat Kayayerli), *Türk Kültürü Araştırmaları*, c.26, S.2, s.89-94.
- _____ (1991), “Karaman Edebiyatı”, (haz. Halil Açıkgöz), *Türk Dünyası Edebiyatı I*, s. 20-38, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- _____ (2003), *Çağatayca El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, TDK, Ankara.
- _____ (2000), *Kutb’un Husrev ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri*, TDK, Ankara.
- İM: HIEROMONOHOS, Neofitos, (1857), *İspat-ı Mesihîye*, (çev. Yoanis Yorgiadis), A. Popoviç Kumpanya Basmahanesi, İstanbul.
- GABAIN, A. Von, (2007), *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın), TDK, Ankara.
- EYİCE, Semavi (Review), (1962), “Sallaville, Sévérien – Eugène Dalleggio, Karamanlidika, Yunan Harfleri ile Türk Dilinde Basılmış Kitapların Analitik bibliyografyası I, 1584-1850”, *Belleten*, c.16, S.102, s.369-374, Ankara.
- KAHYA, Hayrullah, (2003), “Grek Harfli Osmanlı Türkçesi Bir Eser: İspat-ı Mesihîye Üzerinde Dil İncelemesi”, *Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- _____ (2008a) “Karamanlıcada Arapça ve Farsça Kelimeler”, *Turkish Studies / International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, www.turkishstudies.net, (ET: 11.08.2008), Vol. 3 / 3, s. 480-501.
- _____ (2008b), “Karamanlıca Bir Eser : Yeñi Hazne ve Dil Özellikleri (İmlâ Özellikleri ve Ses Bilgisi)”, *Turkish Studies / International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, www.turkishstudies.net, (ET: 16.05.2009), Volume 3 / 6, s. 367-408.
- _____ (2009), “Karamanlıca Bir Zarf-fiil Eki: {-IncAs}”, *Turkish Studies / International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (Ed. Mehmet Dursun ERDEM), www.turkishstudies.net (Yayımlanmak üzere kabul edilmiş).
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, (1989), *Gülistan Tercümesi*, TDK, Ankara.
- KILIÇARSLAN, Mustafa, (2005), “Grek Harfli Türkçe Mükemmel Yerusallim Tarihi (1-211. sayfalar arası) Adlı Eserdeki Arapça-Farsça Kelimeler”, *Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- MYT: ALAGÖZOĞLU, Savaş, (1903), *Mükemmel Yerusallim Tarihi*, Hanımlara Mahsus Gazeta Matbaası, İstanbul.
- NS: *Anadolu Rumlarına Mahsus İlmi, Edebi, Fenni Musavver Salname*, (1913), Nevşehirîlilerin Papa Georgios Cemiyeti, İstanbul.
- ORTAYLI, İlber, (2001), *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul.
- _____ (2008), “Nüfus Mübadelesi”, <http://www.memurlar.net/haber/124592>, (ET. 16.11.2008).
- ÖZCAN, B., (2001), “Gayrimüslim Mahzarnameleri: Teşekkürler Osmanlı”, *Tarih ve Düşünce*, Ocak sayısı, s.48-53.
- ÖZDEM, H. Ragıp, (1938), “Gennadios İtikatnamesi”, *Ülkü Dergisi*, c. 10, S. 60, s. 529-540, İstanbul.
- ŞİRİN, Husrev, (2005), “Grek Harfli Türkçe Yerusallim Tarihi Adlı Eserdeki Türkçe Kelimeler”, *Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- TEKİN, Talat, (1997), *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- TİMURTAŞ, Faruk K., (2003), *Osmanlı Türkçesi Grameri III*, Alfa Basım, İstanbul.
- YAĞCIOĞLU, Dimostenis, (2008), “Karamanlı Rumlar ve Kimlik-Köken Tartışmaları”, <http://azinlikca.blogspot.com/2008/09/karamanlı-rumlar-ve-kimlik-kken.html>, (ET. 09.12.2008).
- YH: *Yeñi Hazne* (1756), çev. Serafim (Adalı), Yeromonahos), Antonios Vortoli, Venedik.